

УДК (094.5)343.2.01(477)

К. Ю. Гаврилова, здобувач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ЗЛОЧИНИ, ЯКІ ПОРУШУЮТЬ ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ З МАТЕРІАЛАМИ, РЕЧОВИНАМИ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ПІДВИЩЕНУ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ

Стаття продовжує цикл публікацій про порушення правил поведження з небезпечними речовинами. У ній розглянуто загальнонебезпечні речовини, матеріали та предмети, неконтрольоване поширення яких становить підвищену загрозу для суспільства.

Ключові слова: предмет злочину, небезпечні речовини, небезпечні матеріали.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України дає визначення багатьом термінам, які присутні при кваліфікації злочинів із застосуванням небезпечних речовин [1].

Найчастіше в нормах кримінального законодавства згадуються вибухові речовини та радіоактивні матеріали, їх віднесено до класу небезпечних речовин [2].

Сьогодні викрадення, контрабанда й несанкціоновані поставки ядерних, радіоактивних, вибухових матеріалів є серйозною загрозою для безпеки країни.

Ряд дій, пов'язаних з порушенням правил поведження з вибуховими речовинами, чинним Кримінальним кодексом (далі — КК України) прямо визнані злочинами (ст. ст. 263, 267, 269, 414) [3].

Радіоактивні матеріали виступають предметом у багатьох злочинах, які передбачені КК, а саме ст. 262, 265, 266, 267.

Зазначені матеріали та речовини в основному передбачені у розділі “Злочини проти громадської безпеки” КК України та у деяких нормах розділу XIX “Військові злочини”; предметом злочину є теж вибухові, радіоактивні та інші речовини і предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення.

Зовнішня подібність злочинів проти громадської безпеки з військовими злочинами можна побачити, проаналізувавши елементи їх складу, а саме, предмет. До предмету кожного злочину входять небезпечні матеріали та речовини (табл. 1).

У диспозиціях статей 262, 263, 267, 269 та 414 КК України вживається термін “вибухові речовини”, але ж поняття “вибухові матеріали” набагато ширше. Термін “вибухові матеріали” об'єднує в собі два терміни — “вибухові речовини” і “засоби ініціювання”.

Так, вибухові речовини — це речовини, хімічні сполуки або їх суміші, здатні до детонації та швидкого хімічного перетворення, що відбувається з виділенням енергії у вигляді тепла і утворенням газоподібних продуктів (порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню).

А засобами ініціювання є зовнішні джерела імпульсу для здійснення вибуху, наприклад вогнепровідні та детонаційні шнури, електродетонатори, капсули-детонатори, запалювальні трубки, законодавством до вибухових речовин не відносяться. За умови, що вони призначені для вчинення вибуху, їх можна віднести до боєприпасів.

Порівняльна характеристика злочинів з подібним предметом

Назва статті Кримінального кодексу України					
Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем	Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами	Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами	Порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами	Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин	Порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення
ст. 262 КК	ст. 263 КК	ст. 265 КК	ст. 267 КК	ст. 269 КК	ст. 414 КК
Предмет злочину					
1) вогнепальна зброя; 2) бойові припаси; 3) вибухові речовини; 4) вибухові пристрої; 5) радіоактивні матеріали	1) вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської); 2) бойові припаси; 3) вибухові речовини; 4) вибухові пристрої	1) радіоактивні матеріали	1) вибухові речовини; 2) легкозаймисті речовини; 3) їдкі речовини; 4) радіоактивні матеріали	1) вибухові речовини; 2) легкозаймисті речовини	1) зброя; 2) бойові припаси; 3) вибухові, радіоактивні речовини; 4) інші речовини і предмети

Вибухові матеріали — це і вибухові речовини або їх суміші, і засоби їх ініціювання, і вироби та пристрої, які містять вибухові речовини.

В злочинних цілях найчастіше використовуються вибухові пристрої, основним компонентом яких виступає конденсована вибухова речовина. При цьому одну речовину можна вважати більш вибухонебезпечною, ніж іншу, якщо вона здатна до вибуху за таких умов, при яких інші до вибуху нездатні.

Відповідно до закону України, поводження з вибуховими матеріалами — це діяльність, пов'язана з розробленням, виробництвом, випробуванням, придбанням, перевезенням, зберіганням, обліком, реалізацією, знищенням вибухових матеріалів, розробленням і виготовленням обладнання, засобів механізації, пристроїв та апаратури для вибухових робіт, ввезенням, вивезенням і транзитом через територію України вибухових матеріалів, обладнання і технологій для їх виготовлення, проведенням вибухових робіт.

Але ч. 2 ст. 2 Закону зазначає, що його дія не поширюється на відносини, пов'язані з поводженням з вибуховими матеріалами, призначеними для військового та спеціального використання [4].

Крім того, існує безліч різноманітних законодавчих та підзаконних нормативних актів України з питань поводження з радіоактивними матеріалами.

Термін “радіоактивні матеріали” трактується в кожному нормативно-правовому акті по-різному, наприклад, науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України визначає радіоактивні матеріали як матеріали, здатні до самовільного поділу, що супроводжується виділенням тепла, а також альфа-, бета-, гама-випромінюванням, порядок обігу яких регламентовано спеціальними нормативними актами.

Також необхідно звернути увагу на визначення поняття “радіоактивні матеріали” у міжнародних нормативних актах, які суттєво впливають на розвиток та створення норм українського законодавства.

Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму зазначає, що “радіоактивний матеріал” — це ядерний матеріал та інші радіоактивні речовини, які містять нукліди, що самостійно розпадаються (процес, який супроводжується виділенням іонізуючого випромінювання одного або декількох видів, наприклад, альфа-випромінювання, бета-випромінювання, нейтронного випромінювання та гама-випромінювання), та які можуть в силу своїх радіологічних властивостей або властивостей свого розподілу спричинити смерть, серйозне каліцтво або суттєву шкоду власності чи навколишньому середовищу [5].

У статті 414 КК України вживається термін “радіоактивні речовини”, що значно звужує предмет даних злочинів.

Радіоактивна речовина — речовина, яка створює або в певних умовах здатна створювати іонізуюче випромінювання.

Речі, що набули радіоактивності внаслідок впливу радіоактивних матеріалів (проби ґрунту, техніка, одяг тощо), не визнаються радіоактивними речовинами.

Відповідно до Закону України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” радіоактивні матеріали — це джерела іонізуючого випромінювання, ядерні матеріали та радіоактивні відходи [6].

Радіоактивні відходи — особливий вид радіоактивних матеріалів (у будь-якому агрегатному стані), об’єкти і субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує рівні, встановлені діючими нормативами, за умови, що використання цих об’єктів і субстанцій не передбачається.

На даний час нема остаточного рішення відносно того, яким чином ці матеріали можуть бути використані в рамках сучасних або створених у майбутньому технологічних процесів.

У зв’язку з бланкетною конструкцією відповідних статей КК щодо використання радіоактивних матеріалів в систему заходів контролю та попередження злочинних проявів, повинні входити основи ядерного законодавства, державне регулювання ядерної та радіаційної безпеки, державні програми мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи, підвищення безпеки атомних станцій, система соціального захисту населення.

Постає питання про необхідність такого великого спектра норм кримінального законодавства з однаковим або схожим предметом.

Цей досить короткий огляд норм національного законодавства та міжнародних документів з питань поводження з радіоактивними та вибуховими матеріалами дозволив дійти висновку про можливість значно розширити змінити уточнити або, навпаки, звузити предмет багатьох злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України.

Література

1. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України за редакцією М. І. Мельника і М. І. Хавронюка.* — К., Атіка, 2003. — 938 с.
2. Закон України “Про перевезення небезпечних вантажів” від 06.04.2000 року № 1644. www.rada.gov.ua
3. Кримінальний кодекс України. www.rada.gov.ua
4. Закон України “Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення” № 2288-IV від 23.12.2004. www.rada.gov.ua
5. Закон України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” від 8 лютого 1995 р. www.rada.gov.ua
6. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 13 квітня 2005 року, яка ратифікована законом № 3533-IV від 15.03.2006. www.rada.gov.ua

